

3. Grickat, I., *Studije iz istorije srpskohrvatskog jezika*, Beograd, 1975.
4. Jonke, Lj., *Pojavljuju se i grube pogreške* (prijedlog za ne povezuje se s infinitivom), Književni jezik u teoriji i praksi, Zagreb,² 1965, 359-360.
5. Jonke, Lj., *Putujem u Ljubljanu, a ne za Ljubljanu*, Književni jezik u teoriji i praksi, Zagreb,² 1965, 395-396.
6. Jonke, Lj., *To nije za vjerovati*, Jezik, I, Zagreb, 1953, 151-153.
7. Klajn, I., *Kako se kaže* (Rečnik jezičnih nedoumica), Beograd, 1981.
8. Maretić, T., *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb, 1924.
9. Maretić, T., *Jezik slavonskijeh pisaca*, Rad JAZU, 180, Zagreb, 1910.
10. Melvinger J. *Supstandarni prijedložni infinitiv i odgovarajuća sintaktička sredstva u hrvatskom književnom jeziku*, Jezik, XXIX, Zagreb, 1982, 74-77.
11. Okuka, M., *Za očekivati je...*, Jezik i politika, Sarajevo, 1983, 169-172.
12. Ostojić, B., *O jednoj konstrukciji s predlogom za u Njegoševu jeziku sa sintaksičko-semantičke strane*, O crnogorskom književnojezičkom izrazu, Titograd, 1985, 122-129.
13. Pavešić, S., (ur.) *Jezični savjetnik s gramatikom*, Zagreb, 1971.
14. Simeon, R., *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I i II, Zagreb, 1969.
15. Stevanović, M., *Savremeni srpskohrvatski jezik*, II, Beograd,² 1974.
16. Vidović, R., *Kako valja - kako ne valja pisati*, Zagreb,² 1969.
17. Zemskaja, E. A., Kitajgorodskaja M. V., Širjaev, E. N., *Russkaja razgovornaja reč'*, Moskva, 1981.
18. Zima, L., *Nekoje, većinom sintaktične razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*, Djela JAZU, VII, Zagreb, 1887.

S a ž e t a k

Ivo Pranjković, Filozofski fakultet, Zagreb
UDK 801.56:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 20. rujna 1987.

Structures with the Preposition za before Non-declinable Components

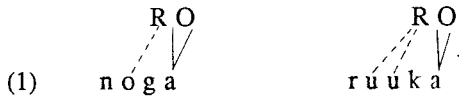
The article presents a discussion of the syntactical and normative status of structures (in the Croatian literary language) where the preposition *za* precedes a non-declinable component (such as, for example, *za plakat(i)*, *za ovdje*, *za danas*, *za pod glavu*, *za deset* and so forth).

JOŠ O RASPODELI KRAJNJIH ZVUČNIH SUGLASNIKA

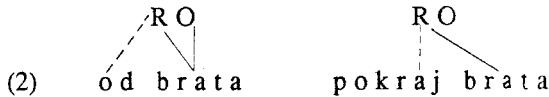
Stanimir Rakić

Lehiste i Ivić (1986) su detaljno izložili eksperimentalnu evidenciju u prilog shvaćanju da se mesto srpskohrvatskih uzlaznih akcenata nalazi na drugom slogu, dok se na prethodnom slogu automatski realizuje visoki ton. Takvu interpretaciju uzlaznih akcenata su još 1965. god. predložili Browne i McCawley. Oni su takođe predložili i novo označavanje akcenata u sh. jeziku. Po tome označavanju bi npr. *nòga* i *rúka* bilo *nog´a* i *rùk´a*, a *bràt* (kratko silazni akcentat) - *br´at*. Takva interpretacija sh. akcenata je ne-

davno potkrepljena i nalazima autosegmentalne fonologije (v. Goldsmith, 1976, Hulst i Smith, 1982) da se tonovi automatski šire na susedne slogove prema početku, odnosno kraju reči. Ukoliko melodiju sh. akcenata označimo sa RO (R=rastući, O=opadajući ton), akcenat u rečima *nòga* i *rúka* se može prikazati na sledeći način:

Na isti način se prikazuje i tzv. premeštanje akcenata na proklitiku. Tako imamo:

Iz (2) vidimo da se u sh jeziku širenje rastućeg tona mora ograničiti na prethodni slog. Izvestan problem za takvu interpretaciju sh. akcenata predstavlja prenošenje akcenata na prvi slog dvosložnih predloga koji se javlja u nekim slučajevima (npr. *iza grada*). Browne i McCawley (1965) predlažu u stvari leksičko rešenje za te slučajeve. Iako se takvo rešenje prihvata obično kao nužno zlo, ukupna evidencija skupljena u prilog Browneove i McCawley-eve interpretacije uzlaznih akcenata je impresivna. Ta okolnost me je nagnala da ponovo razmotrim stav o raspodeli krajnjih zvučnih suglasnika (v. Rakić, 1984. 1985).

(3) Krajnji suglasnik može biti zvučan samo u jednosložnim rečima, u rečima čiji je poslednji slog dug, ili u složenicama čiji je drugi elemenat jednosložan.

Protiv formulacije (3) govore sledeće činjenice:

1) Postoji preko pedeset imenica izvedenih pomoću sufiksa *ež* (npr. *bòdež*, *bódež*, *grábež*, *svrábež*, *pádež*) koje se ne mogu podvesti pod pravilo (3). Gotovo sve one imaju rastuće akcente na drugom slogu od kraja.

2) Postoji osamdesetak imenica tipa *biòlog*, *mineràlog*, *stomatòlog*, *geòlog* koje se takođe moraju računati kao izuzeci u odnosu na (3) jer se *log* u sinhronom smislu samo sa velikim natezanjem može izjednačiti sa korenom reči *lògika* pošto *ik(a)* nije produktivan sufiks. Protiv takve analize govore i primeri *dijàlog*, *katàlog*, *epìlog* koji za izvorne govornike sh. jezika predstavljaju monomorfemne reči.

3) Složenice tipa *òdraz*, *òbraz*, *izraz*, *izlog*, *prìlog*, *nàlog*, *izlaz*, *pròlaz*, *nàlaz* koje se izvode redom iz korenskih morfema *raz*, *log* i *laz* takođe predstavljaju problem za (3) jer se morfeme *raz*, *log* i *laz* retko, i to uglavnom u dijalektima, koriste samostalno u savremenom sh. jeziku (v. *Rječnik JAZU*).¹ Formulacija stava (3) koja bi naglasila da drugi elemenat složenica može da bude i vezani korenski morfemu ne bi rešila problem u potpunosti jer bi se mogla dovesti u pitanje psihološka realnost stava (3). Pitanje psi-

¹ U zapadnoj varijanti situacija je donekle različita u pogledu reči složenih od *raz* jer postoji reč *razina*, pa izvorni govornici mogu lakše da izdvoje korenski morfem *raz*; u istočnoj varijanti ta reč nije uobičajena, a poznavanje drugih dijalekata nije obavezno svojstvo prosečnih govornika.

hološke realnosti stava (3) iskršava zato što jednakost odgovarajućih morfema nema u svim slučajevima i semantičku potporu, Tako npr. morfemi *raz* i *òbraz* i *òdraz*, *log* u *izlog* i *nàlog* ne pokazuju neki jasan semantički paralelizam. Iako se zahtev semantičke motivacije ne mora nužno prihvatiti, činjenica je da navedena klasa primera iznudiuje komplikaciju stava (3).

Primitimo da se u svim navedenim primerima javljaju uzlazni akcenti (ili') na pretposlednjem slogu. Takav akcentat imaju i neke pojedinačne reči kao što su *onòmad* i *ònud* (Deanović i Jernej, 1982)² koje se ne mogu shvatiti kao složenice. Svi navedeni kontraprimeri otpadaju ako prihvatimo Browneovu i McCawley-evu interpretaciju uzlaznih akcenata. Tada se stav (3) formuliše na sledeći način:

(4) Krajnji suglasnik može biti zvučan samo u rečima čiji je poslednji slog akcentovan ili dug, ili u složenicama čiji je drugi elemenat jednosložan.

Formulacija (4) drastično smanjuje broj izuzetaka. Od svih izuzetaka navedenih u Rakić (1985) preostaju sada samo 3 među izvornim sh. rečima; *młàdež*, *kàpež*, *srijemuž* (ek. *sremuž*). Broj izuzetaka među stranim pozajmicama se smanjuje na 131.³ Nova formulacija (4) je pogodnija i zato što u mnogim slučajevima analizu složenica čini nepotrebnom; ovo je naročito važno za one reči koje i nisu složenice (npr. reč *západ*, *mèdvjed*, ek. *mèdved*). Sa (4) se dobro slažu i višestruke složenice tipa *jugozápad* i *velepòsjed* koje zadržavaju akcentat na istome slogu. Reč *paradàjz*,⁴ koja ima akcentat na poslednjem slogu pokazuje da je opštija formulacija (4) ispravnija od (3).

Zanimljivo je da Matešić (1965-67) sadrži veći broj dubleta složenica koja su oba saglasna sa (4). Tako imamo *prégib* - *prègib*, *mùdroljub* - *préljub* - *prèljub*, *nàuštrb* - *nauštrb*, *prèkid* - *prèkid*, *prìvid* - *prìvid*, *prègled* - *prègled*, *sùsjed* - *sùsjed*, *prànarod* - *prànàrod*, *tàmnosmèđ* - *tamnòsmèđ*, *pòdvig* - *pòdvig*, itd. U većini takvih primera uslov za složenice u (4) se i ne koristi. Postavlja se pitanje da li se taj uslov može i u (4) odstraniti. Odgovor je izgleda negativan jer određen (iako manji) broj složenica koristi taj uslov. Osim višestrukih složenica reči *bràtučed* (trècebratučed, drùgobratučed, pèterobratučed...) i *djèd* (*pràdjed*, *pràpradjed*, *čùkundjed*...) i imenica *kràjobraz*, *dikobraz*, *prètpreg* i *òstriž* tu spadaju predlozi, prilozi, pridevi i pridevske zamenice. Zbog karakteristične strukture tih reči navodimo ih sve prema Matešiću (1965-67):

(5) pèšlab, pòšlab, kàdnokad, málókad, ispred, nasred, sasred, isred, posred, krosred, usred, ùsljed, ùzačud, polag, kàdagod, kùdakog, òtkudgod, dòklegod, kòlikogod, kàmogod, kàkavgod, prèdug, nèdug, pòdug, pròdug, òdug.

2 Ristić i Kangrga (1928) takođe sadrže te reči mada drugu daju alternativno i sa a - *ònuđ* i *a*).

3 Taj broj se dalje smanjuje izdvajanjem reči sa završnim skupom glasnik + konsonant. Ovdje je, međutim, važna činjenica da se neke stare pozajmice kao što su *kòvčeg*, *bùbreg*, *beòčug*, koje se u savremenom jeziku ne osećaju više kao strani elemenat, prema (4) ne računaju u izuzetke. Ova okolnost je u skladu sa shvatanjem da podvajanje reči po poreklu nije sasvim opravdano jer strane pozajmice ne čine neku homogenu klasu - njihova velika većina se prilagođava sistemu jezika u koji ulaze (Rubach, 1984:53).

4 Benson (1971) navodi pored *paradàjz* i *paràdajz*.

Bilo bi vrlo značajno ako bi se za sve ove reči našlo nezavisno objašnjenje i stav (4) uprostio izostavljanjem uslova za složenice. Kako to zasada ne izgleda moguće, taj uslov se u (4) mora zadržati.

Izvesno uopštavanje stava (4) se ipak nameće kada se radi o rečima koje imaju kodu glasnik + konsonant. Takve su npr. reči (6):

(6) nàuštrb, stàndard, vikend, kòbold, àparthajd, èscajg, pàrking, Lùkseburg, čùšpajz, itd.

U (6) se jezgro poslednjeg sloga sastoji iz vokala i glasnika. Takav slog naziva se težak. Kako je slog težak i kada sadrži dug vokal, moguće je sledeće uopštavanje stava (4):

(7) Krajnji suglasnik može biti zvučan samo u rečima čiji je poslednji slog akcentovan ili težak, ili u složenicama čiji je drugi elemenat jednosložan.

Uopštena formulacija (7) objašnjava i zašto se krajnji glasnici ne obezvučavaju u sh. jeziku. Tako u rečima *àpostol*, *Arnàutin*, *bàbin*, *zvùčan*, *bòckav*, *Bòsfor*, *brđanin*, *čèšalj*, *dòbar*, *màjmun*, *sedam*, *glàgol* krajnji glasnik nije obezvučen. Ta činjenica automatski proizilazi iz (7).⁵ Pored toga, (7) pokriva i slučajeve reči koje imaju diftong u poslednjem slogu (npr. *àplauz*, *tètrijeb*) čineći izlišnim posebno tretiranje grupe *ije* u ijekavskim govorima.

Možemo, dakle, zaključiti da (7) predstavlja značajno uopštavanje stava o raspodeli krajnjih zvučnih suglasnika u sh. jeziku. S druge strane, sama ta činjenica predstavlja novu evidenciju u prilog Browneovog i McCawley-ovog tumačenja uzlaznih akcenata u sh. jeziku.⁶

LITERATURA

- Benson, M., 1971. *Srpskohrvatsko - engleski rečnik*, Beograd: Prosveta.
- Browne, W. i McCawley, J., 1965. Srpskohrvatski akcenat, *Zbornik za lingvistiku i filologiju*, 8.
- Deanović, M. i Jernej, J., 1982. *Hrvatsko ili srpsko - talijanski rječnik*, Zagreb: Školska knjiga.
- Goldsmith, J., 1976. *Autosegmental Phonology*, Indiana University Linguistic Club.
- Huist, H v.d. i Smith, N., 1982, *The Structure of Phonological Representation*, Dordrecht: Foris Publications.
- Lehiste, I. i Ivić, P., 1986. *Word and Sentence Prosody in Serbocroatian*, Cambridge: MIT Press.
- Matešić, J., 1965-67, *Rücklaufiges Wörterbuch des Serbokroatischen*, Giessener Beiträge zur Slavistik, Wiesbaden.
- Rakić, S., 1984, Raspodela deklinacija i uslovi krajnjeg obezvučavanja u srpskohrvatskom jeziku, *Književni jezik*, 13/2
- Rakić, S., 1985, O raspodeli krajnjeg zvučnog suglasnika u srpskohrvatskom jeziku, *Jezik*, 33/2.

⁵ Za ovo zapažanje autor duguje zahvalnost prof. Kenstowiczu (lična korespondencija).

⁶ S druge strane valja primetiti da je (7) još jedno vrlo uopšteno tvrđenje koje ne precizira odnos i strukturu dejstvujućih činilaca. Rakić (1986) pokazuje da ti činiooci nisu ravnopravni u odnosu na kontrastivnu funkciju zvučnosti u sh. jeziku. Da bi se tačnije odredio udeo svakog od tih činilaca, potrebno je da se izgradi jedna potpuniya teorija o prozodijskim činioocima u sh. jeziku i da se detaljno obrade različiti konteksti u kojima dolazi do alternacije zvučnosti. Takav jedan rad svakako prevazilazi okvire ovoga priloga.

- Rakić, S., 1987. O distinktivnoj funkciji zvučnosti krajnjih suglasnika, *Književni jezik*, 16/1.
 Ristić, S. i Kangrga J., 1928, *Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika*, Beograd.
Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb: JAZU
 Rubach, J., 1984, *Cyclic and Lexical Phonology*, Dodrecht: Foris Publications.

S a ž e t a k

Stanimir Rakić, Pedagoška akademija, Beograd
 UDK 801.4:808.61/62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 20. rujna 1987.

The author argues that Browne and McCawley's interpretation of rising accents in Serbo-Croatian makes possible a substantial improvement in his statement on the distribution of voiced final consonants (Rakić, 1985). Additional improvement is effected by the application of the notion of heavy syllables.

STRUČNO NAZIVLJE - VAŽNA OSNOVA ZNANSTVENE I TEHNOLOŠKE SAMOSTALNOSTI

Juraj Božičević

Suvremeni razvitak informacijskog društva, inženjerstva znanja i ekspertnih sustava nosi novi prodor engleskih stručnih naziva i engleskog jezika, novi oblik intelektualne kolonizacije, koja će za male narode biti to opasnija što je jezik naroda nerazvijeniji. S toga su gledišta nestručni napisi o jeziku, o stručnom nazivlju, što se u nas javljaju posljednjih godina, izuzetno štetni. Kad se prije dvije godine oglasio Franjo Butorac (Komunist, 5. srpnja 1985.), njegovo laičko pisanje o stručnom nazivlju i jeziku bilo je toliko nekompetentno da se ljudi od struke s njim nisu niti upuštali u raspravu. Međutim, pojedinci su njegovo neznalačko i netočno upozoravanje na stručne pojmove uzeli ozbiljno u obzir. Nedavno se u svom napisu o jeziku na stručno nazivlje osvrće i Stipe Šušvar (Borba, 23-24. V. 1987., str. 10) ističući: "Osobito je zabrinjavajuće i tzv. stručno nazivlje koje se toliko isforsirano 'pohrvačuje', da to prijeti opasnim posljedicama izolacije - ne samo u odnosu na druge narode u Jugoslaviji nego i u odnosu na svijet". Istina je upravo obratna jer izgrađeno nazivlje jednog jezika omogućuje bolju komunikaciju među narodima. Svako sprečavanje izgrađivanja nazivlja štetno je, pogotovu kad dolazi od potpunog nerazumijevanja terminološke problematike. Uz to Šušvarov napis nosi naslov "Jezik je vlasništvo naroda" kao da 'narod' može izgrađivati stručno nazivlje. Njega izgrađuju stručnjaci koji se dobro razumiju u pojmove o kojima je riječ, ali ipak se osporavaju stručna rješenja, a rad na stručnom nazivlju u Hrvatskoj dovodi se u vezu s nacionalizmom. Navodi se kao negativan primjer pojam ukapljeni plin iz Službenog lista SFRJ, premda zakonski propisi i standardi što ih list objavljuje i s kojima se za stvari iste vrste određuju svojstva, izmjere, kvaliteta itd. u svrhu očuvanja njihove istovrsnosti služe stručnjacima i moraju biti napisani jezikom struke.